

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ชาติไทยมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างต่อเนื่องยาวนานพร้อมกันกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวไทยได้นับถือศาสนาพุทธมาโดยตลอด จนกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือศาสนาพุทธ และในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตคนไทยก็ได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตลอดเวลายาวนาน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทย เป็นแหล่งคำสั่งสอนและการฝึกอบรม กิจกรรมส่วนใหญ่ที่มีความสำคัญของรัฐกิติหรือของชุมชนก็ตีจะมีส่วนประกอบของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพิธีการที่ให้ความสำคัญและเสริมคุณค่าทางจิตใจของมนุษย์ (กรมวิชาการ, 2546, บทนำ) จึงเห็นได้ว่าศาสนาพุทธได้เข้ามามีบทบาทต่อคนไทยเป็นเวลาช้านานจนฝังลึกในจิตใจและวิถีชีวิตของชาวไทยกลายเป็นเครื่องหล่อหลอมกลมกล่อมเกลานิสัยและพื้นฐานจิตใจของคนไทย (กรมวิชาการ, 2546, บทนำ) ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชนิพนธ์ในวันเทศกาลเสื่อป่าว่า เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องตั้งใจรักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย อย่าให้มีอันตรายมาถึงได้ ต้องรักษาพระศาสนาอันนี้ ให้คงอยู่ในเมืองไทยอีกต่อไป เพื่อเป็นมรดกแก่ลูกหลานของเราทั้งหลาย สังคมไทยเป็นสังคมที่มีโอกาสใกล้ชิดกับสิ่งล้ำค่าของสังคมมนุษยชาติ คือ “พระพุทธศาสนา” ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาโดยมีประมาณร้อยละ 95 ของประชากรทั้งหมด (มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2547, หน้า 20)

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการหล่อหลอมมาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทยจนกล่าวได้ว่า วิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ พระพุทธศาสนายังมีรายละเอียดที่เป็นระบบการศึกษา เป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา จะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 73 บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีงามและความสมานฉันท์ระหว่างชนชาติของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต” มาตรา 81 บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547, หน้า 21-22)

ปัจจุบันสังคมไทยตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยม ประชากรส่วนใหญ่ซึ่งเป็นเยาวชนขาดการพิจารณาและเลือกใช้ชีวิตธรรมสมัยใหม่อย่างเหมาะสม จึงก่อให้เกิดปัญหาด้านศีลธรรมและ

สังคม (ปิยะบุตร ชลวิจารณ์, 2547, หน้า ข) ประกอบกับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวทางและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ จึงทำให้ที่ผ่านมามีการพัฒนาโดยเน้นความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งแม้ว่าการพัฒนาด้านเศรษฐกิจจะทำให้วัดดูได้รับความนิยมมากขึ้น ผู้คนในสังคมมีความสะดวกสบายทางด้านวัตถุ แต่ก็ทำให้สังคมไทยเกิดความอ่อนแอ เกิดปัญหาต่างๆ ที่ซับซ้อนตามมามากมาย ดังจะเห็นได้จากภาวะวิกฤตต่าง ๆ ที่กำลังสะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมถอยทางจิตใจและจริยธรรมเป็นอย่างมาก ผู้คนในสังคมให้ความสำคัญกับวัตถุและเทคโนโลยีจนละเลยความสุขที่แท้จริงของชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2540, หน้า 1) ความอ่อนแอของสังคมไทยดังกล่าวปรากฏเห็นได้ชัดในปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากข่าวหน้าหนังสือพิมพ์ที่มักเป็นข่าวที่บ่งชี้ถึงความเสื่อมทางศีลธรรมจริยธรรมของคนในสังคม อันเกิดจากความเห็นแก่ตัวและเห็นแก่พรรคพวก นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (2542, หน้า 14-15) กล่าวว่าความอ่อนแอในสังคมไทยเห็นได้จากค่านิยมใฝ่เสเพลบริโภคที่คนในสังคมมุ่งแสวงหาความสะดวกสบายแบบไม่ต้องทำอะไร ประกอบกับรายงานการวิจัยของประสาร มาลากุล (2543, บทคัดย่อ) เกี่ยวกับค่านิยมและความคาดหวังของเยาวชนไทย พบว่า เยาวชนให้ความสำคัญกับคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาจิตใจน้อยมาก ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับวัตถุ สิ่งตอบแทนทางด้านวัตถุและความสะดวกสบาย ขาดการใช้ปัญญาในการบริโภคสื่อ ให้ความสนใจเรื่องความสนุกสนาน ความสวย ความงาม และเงินทอง ขาดความใฝ่รู้ ความมีน้ำใจ ความรับผิดชอบและจริยธรรมในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมือง สอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร (สุมณฑา แก่นกุล, 2549, หน้า 59) พบว่า สภาพสังคมในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุสูงมาก ทำให้การดำเนินชีวิตมีความสะดวกสบาย คนในสังคมพยายามทุกวิถีทางที่จะให้ได้วัตถุมาสนองต่อความต้องการของตนเอง แข่งขันชิงดีชิงเด่น เห็นแก่ตัว จริยธรรมและคุณธรรมของเด็กและเยาวชนจึงเสื่อมลง ส่งผลให้เด็กนักเรียนแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หลายประการ อาทิ การแต่งกายไม่เรียบร้อย การส่งงานไม่ตรงเวลา ไม่รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และผลการวิจัยยังพบว่า ระดับของจริยธรรมของนักเรียน ด้านการใฝ่รู้ ความอดทน ความเมตตากรุณา ความยุติธรรม และการประหยัดอดออมอยู่ในระดับปานกลาง

หน้าที่สำคัญของรัฐประการหนึ่งคือการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นการดำเนินการพัฒนาบุคคลให้เป็นคนดีในสังคม รัฐต้องตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาในฐานะที่การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ รัฐจึงต้องส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาแก่ประชาชนโดยหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน เพื่อพัฒนาคนในสังคมไทยให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม จะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ที่ได้กำหนดให้มีการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 2 มาตรา 6 โดยกำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาว่า "ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและ

วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และมาตรา 24(4) ได้กล่าวไว้ว่าการจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝัง คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 4) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทิศทางการปรับตัวของประเทศไทยที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่ระบุไว้ว่าการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรอบรู้” ในการพัฒนาต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย รวมทั้งการเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ และดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ให้พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ และนอกจากนี้ยังได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยการพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่วัยเด็กเพื่อให้มีพื้นฐานที่เข้มแข็ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, หน้า ๒-๕)

กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงนำแนวทางของพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบโครงการ “โรงเรียนวิถีพุทธ” โดยใช้กระบวนการสอนแบบพุทธ ซึ่งถือว่าเป็นนวัตกรรมจัดการศึกษา 1 ใน 5 รูปแบบตามนโยบายโรงเรียนรูปแบบใหม่และถือเป็นจุดสำคัญของการนำคุณคำมหาศาลของพระพุทธธรรมมาสู่สังคมไทย อันจะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข นักเรียนผู้มีสุขภาพจิตดีย่อมเรียนหนังสือได้ดี สามารถทำงานได้มากและได้ผลดีอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งสามารถเข้ากับเพื่อนและช่วยเหลือสังคมได้ดี และผู้มีสุขภาพจิตดีย่อมมีความสุขและความสำเร็จในชีวิตซึ่งหากประชาชนโดยทั่วไปไม่ยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาแล้ว อาจจะต้องประสบกับความยุ่งยากในชีวิตที่สงบสุขไม่ได้ มีแต่ความเดือดร้อน สร้างปัญหาให้กับสังคมส่งผลให้กับประเทศชาติในที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547, หน้า 42)

โครงการโรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นโครงการที่จะนำสังคมให้ฟื้นฟูความเป็นไทยดังเช่นในอดีต คือมีการนำโรงเรียนเข้าประสานกับพระเถระ เป็นการหวนคืนของบ้าน วัด โรงเรียน อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน โดยขณะที่นักเรียนอยู่บ้าน พ่อแม่ญาติพี่น้องและคนในสังคมต้องเป็นผู้คอยสอดส่องดูแล อบรมสั่งสอนให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของสังคม ส่วนวัดก็มีพระภิกษุคอยเทศนาสั่งสอนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่โรงเรียนก็มีครูคอยพรั้าสอน ปรับพฤติกรรมของนักเรียนให้เหมาะสม (สมเด็จพระพุทธาจารย์, 2547, หน้า 13) โครงการโรงเรียนวิถีพุทธจึงนับว่าเป็นโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานและมีทักษะ

พื้นฐานในการดำรงชีวิต ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และครองชีวิตอย่างสงบสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 5) โดยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดยนำหลักธรรมและแนวคิดของพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสถานศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการปรารถนาให้เป็นจุดสำคัญของการนำคุณค่ามหาศาลของพระพุทธธรรมมาสู่สังคมไทย โดยผ่านการจัดสภาพและการเรียนรู้ของโรงเรียนที่มีความชัดเจน พร้อมทั้งจะนำหลักธรรมมาปฏิบัติในโรงเรียน เพื่อให้สมกับที่ประเทศไทยมีพุทธศาสนิกชนถึงร้อยละเก้าสิบห้า การที่โรงเรียนนำแนวพุทธธรรมมาพัฒนาจริยธรรมนักเรียน นำแผนมาสู่การปฏิบัติให้มีศีล สมาธิ ปัญญา มีครูและผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดี มีพ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมให้เด็กเป็นผู้เรียนที่บรรลุเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เด็กจะมีความสุข อ่อนโยน ทนสมัยและทันโลก เอาตัวรอดด้วยสติและปัญญาเมื่อเผชิญอุปสรรคชีวิต แต่ไม่เห็นแก่ตัวซึ่งเอาตัวรอดเพียงคนเดียว รู้จักอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์กับเพื่อนมนุษย์ที่แม้จะต่างชนชาติ ต่างศาสนาก็ตาม เป็นการเชิดชูสิ่งที่โรงเรียนทำอยู่แล้วมาขยายผลให้ออกสู่วงกว้างขึ้นจนเต็มแผ่นดินไทย (สิริกร มณีรินทร์, 2547, หน้า 1)

จากการพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา 5 รูปแบบตามนโยบายโรงเรียนรูปแบบใหม่ในปี พ.ศ. 2545 เพื่อเพิ่มศักยภาพให้โรงเรียนสามารถจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวปฏิรูปและตอบสนองความสามารถของผู้เรียน เพื่อนำพาเยาวชนไทยให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างไร้ขีดจำกัด โรงเรียนรูปแบบใหม่ 5 รูปแบบ ประกอบด้วย โรงเรียนในกำกับของรัฐ โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ โรงเรียนสองภาษา และโรงเรียนต้นแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 4) โรงเรียนวิถีพุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธได้กำหนดไว้ว่า จะต้องมีจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การ กิน อยู่ ตู ฟัง เป็น” คือมีปัญญารู้ เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา ดังที่อดิศัย โปษารามิก (2547, หน้า 5) กล่าวไว้ว่า การดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ถือเป็นแกนหลักของการศึกษาที่จะพัฒนามนุษย์สู่ชีวิตที่สมบูรณ์ ซึ่งบุคลากรทุกฝ่ายตระหนักและประจักษ์ว่า นักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีการพัฒนาด้านร่างกาย ศีล จิตใจ และปัญญาอย่างเป็นองค์รวมและต่อเนื่อง มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นทุกขณะ ชีวิตที่เป็นการศึกษาจึงเป็นชีวิตที่เรียนรู้และพัฒนาไม่มีวันจบ อันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ต้องการสืบต่อลักษณะแห่งบุคคลที่มีการเรียนรู้และเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คิดเป็น เฉลี่ยจลลิต แกร่งกล้า อดทน พากเพียรพยายาม คิดเห็นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง ในขณะเดียวกันก็เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ประสานประโยชน์ให้กับสังคมได้อย่างร่มเย็นสันติสุข

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรีตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาเยาวชนและการดำเนินงานเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้กระบวนการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธดังกล่าว จึงมีนโยบายให้สถานศึกษาในสังกัดสมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธครบทุกโรงเรียน จำนวน 136 แห่ง ตั้งแต่ปีการศึกษา 2549 เป็นต้นมา เพื่อให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอน แบบวิถีพุทธ เพื่อพัฒนาเด็กนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนด ซึ่งสถานศึกษาอันประกอบด้วยผู้บริหาร ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญที่จะผลักดันให้การดำเนินการตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธพัฒนาต่อไปอย่างมีพลังในการสร้างสรรค์อนาคตของชุมชน สังคม ประเทศชาติและสังคมโลกให้เป็นวิถีแห่งสันติสุขและยั่งยืนสืบไป ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี เพื่อเป็นสารสนเทศที่สำคัญในการบริหารจัดการอันจะช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ บรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดประสิทธิผลต่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ในเด็กและเยาวชน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมค่านิยมที่พึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี จำแนกตามตำแหน่งและขนาดสถานศึกษา

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ดังนี้

1. เป็นข้อมูลสารสนเทศที่ใช้ประกอบในการสนับสนุน ส่งเสริมปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี
2. นำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดแผนงาน /โครงการ /กิจกรรมในการพัฒนาการดำเนินงานทั้งในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ

การดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาถึงสภาพการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ในระหว่างภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 ตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547, หน้า 16-21) มีองค์ประกอบจำนวน 5 ด้าน ได้แก่

- 1.1 ด้านกายภาพ
- 1.2 ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต
- 1.4 ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์
- 1.5 ด้านการบริหารจัดการ

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร

ประชากรในการวิจัยนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 จากสถานศึกษาจำนวน 136 แห่ง ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 136 คน และครูผู้สอน 2,119 คน รวมประชากรทั้งหมดจำนวน 2,255 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี, 2550, หน้า 15)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 340 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 104 คน และครูผู้สอน 236 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) โดยกำหนดสัดส่วนเป็นรายอำเภอ ทำการเลือกตามขนาดสถานศึกษา ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างง่าย (simple random sampling) และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของยามานะ (บุญธรรม จิตต์อนันต์, 2546, หน้า 97) โดยกำหนดความเชื่อมั่น 95% และยอมให้มีความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง 0.05

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

3.1.1 ตำแหน่ง แบ่งเป็น

- (1) ผู้บริหารสถานศึกษา
- (2) ครูผู้สอน

3.1.2 ขนาดสถานศึกษา แบ่งเป็น

- (1) ขนาดเล็ก (จำนวนนักเรียน 120 คนลงมา)
- (2) ขนาดกลาง (จำนวนนักเรียน 121 - 300 คน)
- (3) ขนาดใหญ่ (จำนวนนักเรียน 301 คนขึ้นไป)

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศ และปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง ระดับการปฏิบัติงานตามองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ตามแนวทางการดำเนินงานที่กำหนดไว้ของสำนักพัฒนานวัตกรรมจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีทั้งหมด 5 ด้าน

2. โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง การดำเนินงานของโรงเรียนปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ โดยมีองค์ประกอบการทำงาน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ดังนี้

2.1 ด้านกายภาพ หมายถึง การจัดหาอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา

2.2 ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต หมายถึง การจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษาที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการ ทั้งศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ

2.3 ด้านการเรียนการสอน หมายถึง การจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน โดยเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

2.4 ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน

2.5 ด้านบริหารจัดการ หมายถึง การพัฒนาสถานศึกษาที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ และมีลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีการนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง รวมถึงตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ

3. ตำแหน่ง หมายถึง ข้าราชการครูหรือพนักงานราชการที่ปฏิบัติหน้าที่และได้รับการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ประกอบด้วย

3.1 ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้ที่รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน ในสถานศึกษาที่ดำเนินการโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี

3.2 ครูผู้สอน หมายถึง ข้าราชการครู หรือพนักงานราชการ ที่ทำการสอนในสถานศึกษาที่ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี

4. สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่ดำเนินการโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี

5. ขนาดของสถานศึกษา หมายถึง ขนาดสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ที่กำหนดขนาดตามจำนวนนักเรียน ตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย

5.1 ขนาดเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา

5.2 ขนาดกลาง หมายถึง สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนระหว่าง 121-300 คน

5.3 ขนาดใหญ่ หมายถึง สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

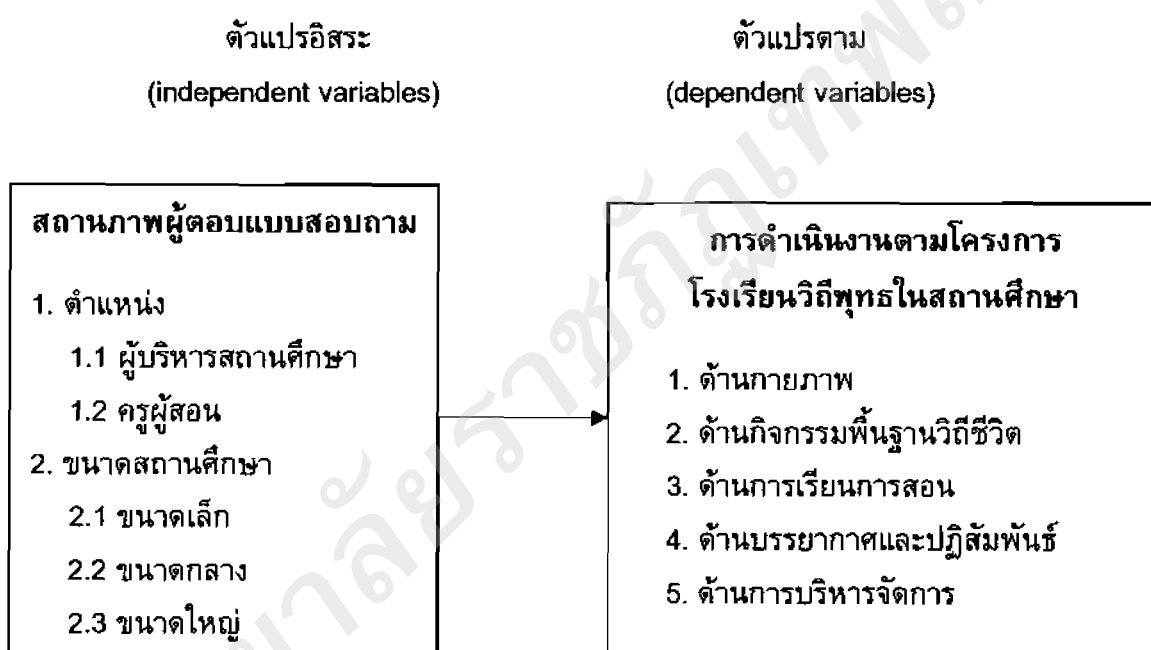
การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดไว้โดยมุ่งศึกษาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547, หน้า 16-21) มีองค์ประกอบจำนวน 5 ด้าน ได้แก่

1. ด้านกายภาพ
2. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต
3. ด้านการเรียนการสอน

4. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

5. ด้านการบริหารจัดการ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาโดยยึดกรอบความคิดดังกล่าว โดยศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ศึกษาและเปรียบเทียบตามตำแหน่ง แบ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน และเปรียบเทียบตามขนาดสถานศึกษา แบ่งเป็น สถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ดังแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยในภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

การดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามตำแหน่งและขนาดสถานศึกษา